

Borys Laskowski

Akademia Wymiaru Sprawiedliwości w Warszawie

ORCID: 0000-0003-0987-1884

borys@laskowski.org.pl

<https://doi.org/10.34858/api.3.2024.73>

Nabycie prawa własności zwierzęcia na podstawie orzeczenia o przypadku wydanego w trybie ustawy o ochronie zwierząt

Uwagi wprowadzające

Ustawa o ochronie zwierząt (dalej u.o.z.)¹ jako przedmiot ochrony konstruuje sposób postępowania z żywymi organizmami kręgowymi, w tym zwierzętami kręgowymi wykorzystywanymi w celach naukowych lub edukacyjnych. Ograniczenie omawianej regulacji wyłącznie do zwierząt kręgowych sprawia, że na gruncie prawa karnego orzekanie o przypadku takiego zwierzęcia staje się specyficznym środkiem karnym, znacząco odmiennym od typowych przypadków, np. rzeczy służących do popełnienia przestępstwa czy też substancji niedozwolonych. Wynika to z faktu, że ochroną prawną zostały objęte zwierzęta, które, ze względu na swój system nerwowy są w stanie odczuwać co najmniej ból, ale także w przypadku wielu z nich – strach, smutek, tęsknotę czy przywiązanie. Dlatego też przypadkowi podlega nie przedmiot użyty do popełnienia stypizowanego przez przepisy karne przestępstwa lub z przestępstwa pochodzący, lecz sam przedmiot czynności wykonawczej.

Celem artykułu jest zwrócenie uwagi na brak ustawowego uregulowania sytuacji prawnej zwierzęcia, które stało się przedmiotem wykonania orzeczenia o przypadku. Autor posługując się metodą dogmatyczno-prawną, polegającą na egzegezie odpowiednich przepisów związanych zarówno z prawem własności, jak i procedurami dotyczącymi przypadku, przedstawia trzy koncepcje dla określenia sposobu nabycia „własności” zwierzęcia od Skarbu Państwa oraz przedstawia postulaty *de lege ferenda* dla prac legislacyjnych w tym obszarze.

¹ Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1580 z późn. zm.).

Status prawny zwierzęcia objętego orzeczeniem o przepadku

W przepisach u.o.z. orzeczenie przepadku, rozumianego jako konsekwencji prawnokarnej, określone zostało w kilku wypadkach. Przede wszystkim stosownie do dyspozycji art. 35 orzeczenie przez sąd takiego środka jest obligatoryjne w przypadku skazania za określone w tym przepisie przestępstwa polegające na zabiciu, uśmierceniu zwierzęcia albo jego uboju z naruszeniem przepisów ustawy. Orzeczenie takie jest obowiązkowe także w przypadku skazania za znęcanie się nad zwierzęciem. Dostrzeżenia wymaga, że orzeczenie przepadku za przestępstwa określone w 35 ust. 1 i 2 u.o.z. w praktyce występować będzie niezwykle rzadko, co jest spowodowane istnieniem warunku pozostawiania zwierzęcia przy życiu w chwili wydawania orzeczenia. Powyższe skutkuje uznaniem, że przypisany sprawcy występki nie mógłby przekroczyć fazy stadialnej usiłowania. Podobnie elementem obligatoryjnym wyroku jest orzeczenie o przepadku zwierzęcia przy ziszczeniu się przesłanek określonych dyspozycją przepisu art. 38 ust. 7, zgodnie z którym w razie skazania za przestępstwo polegające na niestosowaniu się do orzeczonego przez sąd zakazu posiadania wszelkich zwierząt albo określonej kategorii zwierząt, o którym mowa w art. 244 k.k., sąd orzeka przepadek zwierzęcia. Imperatywna konstrukcja omawianego przepisu może budzić zastrzeżenia związane z normą prawną zawartą w art. 56 k.k. nakazującą odpowiednie stosowanie dyrektyw wymiaru kary przy orzekaniu środków karnych. Dlatego też postulować należy wprowadzenie w tym zakresie odpowiednika art. 44 § 3 k.k., pozwalającego na orzeczenie nawiązki na rzecz Skarbu Państwa zamiast przepadku, jeżeli ten ostatni byłby niewspółmierny do wagi popełnionego czynu.

Przepadek zwierzęcia o charakterze fakultatywnym, pozostawiony dyskrecjonalnej władzy sędziego, został dopuszczony dyspozycją kilku przepisów ustawy o ochronie zwierząt.

Artykuł 37 u.o.z. pozwala na orzeczenie przepadku wobec osoby, która popełni wykroczenie, dokonując naruszenia któregoś z licznych nakazów lub zakazów regulowanego ustawą. Będą to kwestie związane z:

- obowiązkiem zapewnienia odpowiednich warunków zwierzętom domowym (art. 9 u.o.z.),
- ze sprzedażą, hodowlą w celach handlowych oraz puszczaniem luzem zwierząt domowych (art. 10a ust 1-3 u.o.z.),
- odławianiem zwierząt bezdomnych bez zapewnienia im miejsca w schronisku dla zwierząt (art. 11 ust. 3 u.o.z.),

- podstawowymi obowiązkami w przypadku utrzymywania zwierząt gospodarskich oraz minimalnymi warunkami ich utrzymywania (art. 12 ust. 1-6 u.o.z.),
- wprowadzeniem nowej technologii chowu zwierząt (art. 13 ust. 1 u.o.z.),
- używaniem zwierząt do pracy (art. 14 u.o.z.),
- warunkami występów, treningów i tresury zwierząt (art. 15 ust. 1-5 u.o.z.),
- organizowaniem walk zwierząt (art. 16 u.o.z.),
- warunkami tresury (art. 17 ust. 1-7 u.o.z.),
- warunkami przetrzymywania zwierząt wykorzystywanych do celów rozrywkowych, widowiskowych, filmowych, sportowych i specjalnych (art. 18 u.o.z.),
- pozyskiwaniem zwierząt wolno żyjących w celu preparowania ich zwłok (art. 22 ust 1 u.o.z.),
- pozyskiwaniem zwierząt wolno żyjących w celu tworzenia kolekcji spreparowanych zwłok (art. 22a u.o.z.),
- obowiązkami w przypadku potrącenia zwierzęcia (art. 25 u.o.z.)
- warunkami dopuszczalności dokonywania zabiegów na zwierzętach (art. 27 u.o.z.).

Natomiast art. 37a penalizując prowadzenie hodowli lub utrzymanie psa rasy uznawanej za agresywną bez wymaganego zezwolenia, jednocześnie pozwala na fakultatywne orzeczenie przepadku zwierzęcia w przypadku skazania za takie wykroczenie. Z punktu widzenia przesłanek, na jakich orzekany ma być przepadek fakultatywny, szczególnego namysłu sądu wymaga każdorazowe uwzględnienie celów zapobiegawczych i wychowawczych, które powinno pociągnąć za sobą ukaranie sprawcy, zaś w mniejszym stopniu wzgląd na potrzebę kształtowania świadomości prawnej społeczeństwa.

Omówione wyżej przepisy ustawy o ochronie zwierząt pozwalające na przepadek zwierzęcia i przesłanki orzekania takiego przepadku oczywiście nie stanowią katalogu zamkniętego, ponieważ na zasadach Kodeksu karnego² orzeczenie takie jest możliwe na podstawie art. 45a § 1 i 2 k.k. także w przypadku umorzenia postępowania z uwagi na znikomość społecznej szkodliwości czynu, w razie warunkowego umorzenia postępowania lub stwierdzenia, że sprawca dopuścił się czynu zabronionego w stanie niepoczytalności albo jeżeli zachodzi okoliczność wyłączająca ukaranie sprawcy czynu zabronionego. Podobnie przepadek taki może zostać orzeczony w przypadku odstąpienia przez sąd od wymierzenia kary, jeżeli społeczna szkodliwość czynu nie jest znaczna (art. 59 k.k.).

² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 17).

Za niefortunne należy uznać sformułowanie normy prawnej stanowiącej, że sąd orzeka przepadek zwierzęcia, jeżeli sprawca jest jego właścicielem. Powyższe skutkuje zarówno problemami praktycznymi w sferze orzeczniczej, jak i brakiem zrozumienia w ujęciu społecznym. Nawet dostrzeżenie omawianego problemu w doktrynie sprowadza się jedynie do samej sygnalizacji jego istnienia z pominięciem konstruktywnych postulatów zmierzających do dokonania zmiany brzmienia tego przepisu³. Kategoryczność brzmienia tego przepisu nie pozwala na orzeczenie przepadku zwierzęcia w sytuacji, kiedy ktoś jest wyłącznie posiadaczem zwierzęcia, nawet przy wykonywaniu faktycznie wszystkich władczych uprawnień. Przykładem tego może być sytuacja, w której zwierzę jest własnością spółki prawa handlowego, a znęcanie się nad nim zostało przypisane prezesowi zarządu takiej spółki.

Niedopuszczalne jest orzeczenie przepadku zwierzęcia niebędącego własnością sprawcy na podstawie przywołanych wyżej przepisów art. 45a § 1 i 2 k.k. ani 59 k.k. Stosownie do art. 44 § 1 k.k. sąd orzeka przepadek przedmiotów pochodzących bezpośrednio z przestępstwa. § 2 tego przepisu stanowi, że sąd może orzec, a w wypadkach wskazanych w tym kodeksie orzeka, przepadek przedmiotów, które służyły lub były przeznaczone do popełnienia przestępstw. O ile hipotetycznie można sobie wyobrazić sytuację przepadku na tej podstawie zwierzęcia użytego do popełnienia przestępstwa (np. psa pasterskiego wykorzystanego do zagonienia stada owiec i następnie ich następnej kradzieży) to nie może zostać wykorzystany jako podstawa przepadku zwierzęcia, nad którym się znęcano, ponieważ jest ono przedmiotem czynności wykonawczej, nie służy zaś służy do popełnienia przestępstwa.

W świetle powyższego podkreślenia wymaga, że konieczne jest postulowanie zmian o charakterze ustawowym. Warto zaznaczyć, że art. 44 § 7 k.k. stanowi, że jeżeli przedmioty wymienione w jego § 2 (przepadek przedmiotów, które służyły lub były przeznaczone do popełnienia przestępstwa) lub § 6 (naruszenie zakazu wytwarzania, posiadania, obrotu, przesyłania, przenoszenia lub przewozu określonych przedmiotów) nie stanowią własności sprawcy, ich przepadek można orzec tylko w wypadkach przewidzianych w ustawie. Na tym tle jako nieracjonalną należy ocenić decyzję ustawodawcy, który dopuszcza orzeczenie przepadku przez sąd rzeczy niebędących własnością sprawcy, takich jak np:

- urządzenia radiowego nadawczego lub nadawczo-odbiorczego używanego bez wymaganego zezwolenia, chociażby nie stanowiły one własności sprawcy⁴,

³ Por. M. Goettel, „Czasowe odebranie” oraz „przepadek” jako szczególne środki prawnej ochrony zwierząt, „Studia Prawnoustrojowe 2011, nr 13, s. 141; K. Kuszlewicz, *Ustawa o ochronie zwierząt. Komentarz*, Warszawa 2021; Z. Gądzik, *Środki karne, przepadek zwierzęcia i nawiązka w ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt*, „Prokuratura i Prawo” 2019, nr 33, s. 75-95.

⁴ Ustawa z dnia 16 lipca 2004 r. Prawo telekomunikacyjne (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 34), art. 208.

- napojów alkoholowych sprzedawanych lub podawanych w wypadkach, kiedy jest to zabronione albo bez wymaganego zezwolenia lub wbrew jego warunkom⁵,

- dobra kultury nielegalnie wwożonego lub wywożonego z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej⁶

zaś na gruncie ustawy o ochronie zwierząt przepadek, gdy jego przedmiot nie stanowi własności sprawcy, został ograniczony do przedmiotów, które służyły lub były przeznaczone do popełnienia przestępstwa. Dodatkowo jest on obostrzony w sposób nieznany przywołanym wyżej aktom prawnym do konieczności stwierdzenia, że ich właściciel lub inna osoba uprawniona do dysponowania nimi na podstawie towarzyszących okoliczności przewidywała albo mogła przewidzieć, że mogą one zostać użyte do popełnienia przestępstwa. Brak konsekwencji ustawodawcy na tym tle jawi się jako wymagający pilnej inicjatywy ustawodawczej tym bardziej, że:

- ustawa o gatunkach obcych⁷ w jej art. 34 ust. 3 stanowi, że sąd może orzec przepadek przedmiotów służących do popełnienia przestępstwa oraz gatunku obcego pochodzącego z przestępstwa, chociażby nie stanowiły własności sprawcy,

- sąd może orzec przepadek niebędących własnością sprawcy psów, przy użyciu których dokonane zostało przestępstwo określone przepisami prawa łowieckiego⁸

Orzeczenie środka karnego w postaci przepadku rzeczy łączy się z pozbawieniem prawa własności dotychczasowego właściciela. Na gruncie prawa karnego nie było dotychczas wątpliwości, że przepadek zwierząt polega na swoistej konfiskacie i przeniesieniu wszelkich praw co do przedmiotu przepadku na rzecz Skarbu Państwa⁹. W piśmiennictwie¹⁰ wskazuje się, że traktowanie zwierząt tak jak rzeczy ma znaczenie przede wszystkim ze względu na rozstrzyganie kwestii własności i podkreśla się, że ustawa każe stosować przepisy dotyczące rzeczy „odpowiednio”. Rozważania doktryny dotyczyły właściwie wyłącznie tego, czy można w ogóle mówić o prawie własności w odniesieniu do zwierzęcia, skoro nie jest ono rzeczą, lecz specyficznym dobrem materialnym. Stwierdzić jednak należy, że kategoryczne poglądy

⁵ Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 2151 z późn. zm.), art. 43.

⁶ Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 840 z późn. zm.), art. 108a i 109.

⁷ Ustawa z dnia 11 sierpnia 2021 r. o gatunkach obcych (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1589 z późn. zm.).

⁸ Ustawa z dnia 13 października 1995 r. Prawo łowieckie (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1082), art. 54.

⁹ Por. Wyrok Sądu Najwyższego z 11 września 2019 r., II KK 475/18, LEX nr 3551556.

¹⁰ W. Radecki, *Ustawy: o ochronie zwierząt, o doświadczeniach na zwierzętach - z komentarzem*, Warszawa 2007, s. 39.

wyrażane w tym względzie¹¹ sprowadzają się właściwie do odrzucenia terminologii własności. Oczywiście należy podzielić jednolity pogląd, że w związku z rozwojem społeczeństwa doszło do dereifikacji zwierząt, jednakże nie zmienia to faktu, że wobec zwierząt zastosowanie znajdują przepisy Kodeksu cywilnego odnoszące się do własności. Podkreślanie¹², że przepisy te mają być stosowane „odpowiednio”, nie przekonuje o tyle, że brak jest wskazania, w jakim zakresie mają być stosowane inaczej niż literalnie. Najczęściej przywołuje się zaś stwierdzenia o ograniczeniu wykonywania praw właścicielskich wobec zwierząt, w szczególności przez ustanowienie zakazu okrutnego ich traktowania. Zwrócić należy uwagę, że prawo własności wszystkich rzeczy jest ograniczane ustawami oraz zasadami współżycia społecznego. Takie stanowisko jest tym bardziej nieuzasadnione, jeżeli odwołamy się uniwersalnej koncepcji art. 140 k.c.¹³ stanowiącego, że w granicach określonych przez ustawy i zasady współżycia społecznego właściciel może, z wyłączeniem innych osób, korzystać z rzeczy zgodnie ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem swego prawa, w szczególności może pobierać pożytki i inne dochody z rzeczy, oraz że w tych samych granicach może rozporządzać rzeczą. Pozytywną stronę własności opisuje zatem triada uprawnień znana już z prawa rzymskiego, czyli:

- uprawnienie do posiadania rzeczy (*ius possidendi*),
- uprawnienie do korzystania z rzeczy, w ramach którego zawarte jest uprawnienie do używania rzeczy (*ius utendi*), pobierania pożytków (*ius fruendi*), pobierania innych dochodów z rzeczy, przyrostu (*accessio*), zużycia rzeczy (*ius abutendi*),
- uprawnienie do rozporządzania rzeczą (*ius disponendi*).

Niewątpliwie wszystkie te uprawnienia możliwe są do przypisania człowiekowi w odniesieniu do zwierzęcia. Nie można jednocześnie nie zauważyć, że ustawa o ochronie zwierząt w art. 10 i 10b reguluje zakazy związane ze sprzedażą, hodowlą w celach handlowych oraz związane z nabywaniem zwierząt domowych. Dodatkowo, jak już wyżej wskazano, właśnie z kategorycznego określenia, że przypadek może być orzeczony wyłącznie wobec właściciela (a więc osoby posiadającej wskazane cechy związane z pozytywną stroną własności) skutkuje niedoskonałością tej regulacji prawnej i zasadniczo ogranicza możliwości ochronne skierowane na zwierzęta nad którymi ktoś się znęcał.

¹¹ M. Goettel, *Orzeczenie przepadku zwierzęcia*, [w:] tegoż, *Sytuacja zwierzęcia w prawie cywilnym*, Warszawa 2013, s. 62.

¹² M. Nazar, *Normatywna dereifikacja zwierząt - aspekty cywilnoprawne*, [w:] *Prawna ochrona zwierząt*, red. M. Mozgawa, Lublin 2002, s. 134.

¹³ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1610 z późn. zm.).

Jednolita linia orzecznicza akceptowana także w doktrynie musi zostać skonfrontowana z najnowszym orzecznictwem. Wojewódzki Sąd Administracyjny w Szczecinie orzekł bowiem, że właścicielem odebranych (w wyniku wykonania orzeczenia o przepadku) zwierząt nie staje się Skarb Państwa, a podmiot, któremu ostatecznie przekazano opiekę nad zwierzęciem. Uzasadniając swoje stanowisko, sąd stwierdził, że „przedmiot” przepadku stanowią żywe stworzenia, którym należy natychmiast zapewnić godziwe warunki życia, a także możliwość dalszego przekazania pod opiekę osobom lub podmiotom, które zapewnią im docelowe miejsce pobytu (np. w przypadku zwierząt przekazanych do schroniska)¹⁴. Z poglądem tym trudno się zgodzić, nie został on także w żaden sposób rozwinięty w uzasadnieniu wyroku. Przepis art. 38 ust. 4 u.o.z. ma charakter wyłącznie techniczny. Określa on sposób wykonywania przepadku. Świadczy o tym to, że wymienia czynności niezbędne do przeprowadzenia przy wykonaniu przepadku, do których należą:

- zawiadomienie przez sąd o wydanym prawomocnym orzeczeniu o przepadku zwierzęcia organizacji społecznej biorącej udział w postępowaniu, której statutowym celem działania jest ochrona zwierząt, lub innej organizacji o takim samym statutowym celu działania,
- niezwłoczne powiadomienie przez taką organizację społeczną powiatowego lekarza weterynarii o wejściu w posiadanie zwierzęcia,
- niezwłoczne przeprowadzenie badania zwierzęcia przez powiatowego lekarza weterynarii po otrzymaniu przez niego powiadomienia,
- sporządzenie protokołu przekazania, który zawiera: 1) datę przekazania zwierzęcia, 2) nazwę, siedzibę i adres organizacji społecznej przekazującej zwierzę, 3) nazwę i siedzibę osoby prawnej lub innej jednostki organizacyjnej albo imię, nazwisko, miejsce zamieszkania i adres osoby fizycznej, której zwierzę jest przekazywane, 4) określenie gatunku, wieku i płci zwierzęcia, 5) informację o stanie zdrowia zwierzęcia.

Jednocześnie wskazuje na kilka rodzajów podmiotów, w których odebrane w wyniku realizacji przepadku zwierzę jest umieszczane. Są to:

- schroniska dla zwierząt, jeżeli jest to zwierzę domowe,
- gospodarstwa rolne wskazane przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta), jeżeli jest to zwierzę gospodarskie,

¹⁴ Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Szczecinie z 22 czerwca 2023 r., II SA/Sz 334/23, LEX nr 3582952.

•ogrody zoologiczne lub schronisku dla zwierząt, jeżeli jest to zwierzę laboratoryjne lub zwierzę wykorzystywane do celów rozrywkowych, widowiskowych, filmowych, sportowych lub utrzymywane w ogrodach zoologicznych.

Akceptacja stanowiska przyjętego przez WSA sprowadzać by się musiała do uznania, że to nie sąd orzekając przepadek, stanowi o tym, kto się staje właścicielem zwierzęcia. Znaczyłoby to, że czyni to swobodnie organizacja społeczna, której powierzono wykonanie przypadku. Swobodność decyzyjna organizacji społecznej byłaby tym bardziej wzmocniona, że stosownie do art. 38 ust. 5 u.o.z. takie przekazanie następuje za zgodą podmiotu, któremu zwierzę ma być przekazane, zaś ust. 6 tego przepisu wskazuje, że w przypadku braku takiej zgody lub wystąpienia innych okoliczności uniemożliwiających przekazanie zwierzęcia ustawowo określonym podmiotom zwierzę może zostać nieodpłatnie przekazane innej osobie prawnej lub jednostce organizacyjnej nieposiadającej osobowości prawnej albo osobie fizycznej, która zapewni mu właściwą opiekę.

W świetle powyższego należy więc uznać, że wbrew pogładowi zaprezentowanemu przez WSA w Szczecinie w przywołanym orzeczeniu, zakres normy prawnej zawartej w przepisie art. 38 u.o.z. ma charakter *stricte* wykonawczy, a nie kształtujący.

Zaakceptować należy pogląd wyrażony między innymi przez M. Goettela¹⁵, że to Skarb Państwa nabywa „własność” zwierzęcia i to w stanie wolnym od jakichkolwiek obciążeń, zarówno o charakterze rzeczowym, jak i obligacyjnym. Jeżeli zatem zwierzę było np. przedmiotem użytkowania, dzierżawy lub najmu, prawa te wygasają z momentem uprawomocnienia się orzeczenia o przepadku. Taki pogląd znajduje dodatkowo potwierdzenie w zapisie ustawy o Centralnym Azylu dla Zwierząt¹⁶, gdzie w art. 7 ust. 7 wprost wskazuje się sytuacje, w których „zwierzę przechodzi na własność Skarbu Państwa”. Nadto zwrócić uwagę trzeba na to, że obowiązek wniesienia opłaty¹⁷ na rzecz gminy dotyczy osób fizycznych z tytułu samego posiadania psa, nie zaś z racji bycia jego właścicielem.

Ustawodawca wyraźnie rozróżnia więc w różnych aktach prawnych kwestię prawa własności zwierzęcia od jego posiadania i nie stosuje tego pojęcia zamiennie. Skoro Skarb Państwa nabywa prawo własności zwierzęcia, to istotnym problemem, który jak się wydaje dotychczas był albo niezauważany w doktrynie, albo całkowicie pomijany, jest kwestia następczego „nabycia” tego zwierzęcia od Skarbu Państwa.

¹⁵ M. Goettel, *Orzeczenie przepadku zwierzęcia...*

¹⁶ Ustawa z dnia 4 listopada 2022 r. o Centralnym Azylu dla Zwierząt (Dz. U. poz. 2375).

¹⁷ Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 70 z późn. zm.), art. 18a.

Jak wyżej wskazano, art. 38 u.o.z. określa jedynie procedurę wykonywania przepadku. Należy dokonać jednak wykładni określenia, że „organizacja społeczna przekazuje zwierzę nieodpłatnie”. Wydaje się, że właśnie brzmienie tego przepisu o nieodpłatnym przekazaniu zwierzęcia skutkowało poglądem wyrażonym przez Wojewódzki Sąd Administracyjny w przywoływanym orzeczeniu. Stwierdzić jednak należy, że organizacja społeczna wykonując techniczne czynności przepadku, przenosi na wskazane w ustawie podmioty wyłącznie posiadanie zwierzęcia, nie zaś jego własność. Potwierdza to zarówno wykładnia językowa pojęcia „przekazać”, która według Wielkiego Słownika Języka Polskiego¹⁸ oznacza „dać komuś coś, co było wcześniej w posiadaniu kogoś innego” jak i podstawowa zasada prawa własności – *Nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse habet*. Oznacza to, że organizacja sama nigdy nie stając się właścicielem zwierzęcia, nie może przenieść jego własności na kolejne podmioty, a jedynie posiadanie. Dodatkowo na stronach rządowych można pobrać wzory tzw. umowy adopcyjnej¹⁹. Nie odnosząc się do wątpliwej wartości merytorycznej tego dokumentu, a jedynie do miejsca jego opublikowania, stwierdzić trzeba, że i tutaj pojawia się brak chęci uznania, że własność zwierzęcia przeszła wraz z jego posiadaniem. Jest to okoliczność znacząca, gdyż zwierzęta właścicielowi przynoszą korzyści (*ius fruendi*). Będą nimi, między innymi, tak typowe, jak mleko czy wełna, ale także przychówek. Pojawić się musi więc pytanie o to, kto jest upoważniony do pobrania takich korzyści. Czy przykładowo będzie to właściciel gospodarstwa, w którym zostały umieszczone krowy? Przypomnieć należy orzeczenie Sądu Rejonowego w Gorzowie Wielkopolskim²⁰, na podstawie którego 173 sztuki bydła z Ciecierzyc w gminie Deszczno zostały umieszczone w gospodarstwie w Lipkach Wielkich. Podobnie Sąd Rejonowy w Giżycku²¹ orzekł o przepadku 16 krów różnych ras właśnie w wyniku realizacji orzeczenia o przepadku. Trudnym do zaakceptowania byłby pogląd, że nowy posiadacz tych zwierząt nie jest uprawniony do dokonywania sprzedaży choćby właśnie mleka pochodzącego od tych krów lub że zysk z takiej sprzedaży stanowić będzie przychód Skarbu Państwa. Dodatkowo nie budzi raczej wątpliwości, że z momentem wydania zwierzęcia na nowego posiadacza przechodzą wszystkie ciężary związane z jego utrzymaniem, takie jak wyżywienie czy opieka weterynaryjna. Artykuł 38 ust. 8 u.o.z. stanowiący, że koszty wykonania orzeczenia o przepadku zwierzęcia ponosi skazany

¹⁸ <https://wsjp.pl/haslo/podglad/3552/przekazac> (dostęp 18.02.2024).

¹⁹ <https://www.gov.pl/documents/1068557/1069061/56d1ab1e5889c7328201876cbc8caf1f.docx> (dostęp 18.02.2024)

²⁰ Wyrok Sądu Rejonowego w Gorzowie Wielkopolskim z 17 lipca 2019 r., VII K 419/18, niepubl.

²¹ Wyrok Sądu Rejonowego w Giżycku z 25 października 2021 r., II K 309/20, LEX nr 3259493.

obejmuje wyłącznie koszty poniesione do chwili fizycznego umieszczenia zwierzęcia przez uprawnioną organizację społeczną w wybranym podmiocie.

W świetle powyższych rozważań należy stwierdzić, że istnieje wyraźna luka prawna wymagająca interwencji ustawodawcy. Sytuacja prawna zwierzęcia, ze względu tak na jego dobro, jak i na dobro obrotu prawnego, nie powinna budzić żadnych wątpliwości. Tymczasem jedynie pewnym jest nabycie własności zwierzęcia przez Skarb Państwa po uprawomocnieniu się orzeczenia o przepadku. Jak słusznie wskazuje się w doktrynie²², w przepisach Kodeksu cywilnego nie doprecyzowano właściwej dla Skarbu Państwa konstrukcji *statio fisci* o treści materialnoprawnej. Nie ma konstrukcji prawnej będącej odpowiednikiem art. 67 § 2 k.p.c., w której zawarto by wyraźne stwierdzenie, że Skarb Państwa występuje w stosunkach cywilnoprawnych przez jednostki organizacyjne Skarbu Państwa. Innymi słowy, brakuje unormowania pojęcia reprezentacji Skarbu Państwa dotyczącego czynności materialnoprawnych. Stwierdza się jednak zgodnie, że w obrocie cywilnoprawnym Skarb Państwa uczestniczy przez organy kompetentnych, w określonym zakresie, państwowych jednostek organizacyjnych. Oznacza to, że organizacja społeczna nie jest uprawniona do działania w imieniu Skarbu Państwa.

Niewątpliwie jednak Skarb Państwa nie jest faktycznie w żaden sposób zainteresowany zwierzętami, które uległy przepadkowi, skoro pozwala na ich umieszczenie w komercyjnych schroniskach, nie czerpie z nich pożytków ani nie ponosi żadnych ciężarów związanych z ich utrzymaniem. Aby określić więc przejście prawa własności zwierzęcia ze Skarbu Państwa na dalsze podmioty należy rozważyć trzy koncepcje.

Pierwszą z nich będzie uznanie, że własność nigdy nie przejdzie na nowego posiadacza, gdyż ten zawsze będzie wyłącznie posiadaczem zależnym od Skarbu Państwa. Wydaje się, że pogląd taki jest najmniej zasadny, gdyż faktycznie władając zwierzęciem, staje się jego dzierżycielem, a zatem korzystać będzie z domniemania posiadania samoistnego. Dodatkowo wątpliwym jest uznanie, że taki podmiot, nie tylko działając w dobrej wierze, ale i ponoszący wszystkie ciężary, znajduje się w mniej korzystnej sytuacji prawnej od osoby, która objęła w posiadanie zagubione zwierzę i następnie posiadała je przez trzy lata, dokonując jego nabycia przez zasiedzenie.

Drugą koncepcją jest właśnie zasiedzenie tego prawa w dobrej wierze. Przyjmując, że z momentem wydania przez organizację społeczną zwierzęcia przechodzi na nowy podmiot jego posiadanie i faktycznie nim władający jest jego dzierżycielem, nabędzie jego własność po

²² G. Bieniek, *Uwagi wprowadzające*, [w:] G. Bieniek, H. Pietrkowski, *Reprezentacja Skarbu Państwa i jednostek samorządu terytorialnego*, Warszawa 2010.

upływie trzech lat. Słabością takiego stanowiska będzie właśnie problematyka pobrania i zużycia pożytków przez ten cały okres. Nadto w tym czasie zwierzę nie będzie mogło stanowić przedmiotu obrotu prawnego innego niż dalsze przekazanie. Jednakże systemowo oceniając przepisy, to właśnie w ten sposób niewątpliwie pewnie dochodzi do przejścia prawa własności ze Skarbu Państwa na nowy podmiot.

Ostatnią koncepcją (i za jej przyjęciem postuluje autor), która może jednak wzbudzać znaczące kontrowersje, jest odpowiednie zastosowanie dyspozycji art. 181 k.c. Przepisy Kodeksu cywilnego, w przeciwieństwie do Kodeksu karnego, mogą być stosowane *per analogiam*. Skoro jak wyżej wykazano Skarb Państwa traci jakiekolwiek zainteresowanie zwierzęciem od momentu jego przekazania organizacji społecznej celem wykonania przepadku, to objęcie jego w posiadanie przez podmiot, w którym ma ono przebywać, powinno skutkować jednocześnie nabyciem prawa własności. Dostrzeżenia wymaga wyrażony w judykaturze²³ pogląd, że porzucenie zwierzęcia, a w szczególności psa lub kota, przez właściciela lub inną osobę, pod której opieką zwierzę pozostaje, stanowi jeden z przypadków znęcania się nad zwierzęciem, co pozwala stosować normę zawartą w art. 181 k.c. Nadto w orzeczeniu tym wskazano, że zwierzę porzucone, wyłapane i oddane do schroniska, może być zbyte. Uznać należy, że orzeczenie to w dalszym ciągu nie straciło na aktualności. Podzielić należy wyrażone w nim przekonanie, że ustawodawca uchwalając ustawę o ochronie zwierząt i przyjmując, że zwierzę nie jest rzeczą, chciał zagwarantować humanitarne traktowanie zwierząt. Podzielić należy także pogląd, że należy stosować art. 180 i art. 181 k.c., mając na uwadze właśnie kwestie humanitarne. Wreszcie za przyjęciem tej koncepcji powinno przemawiać, że stanowczo porzucenie zwierzęcia może być uznane za znęcanie się nad nim w rozumieniu ustawy o ochronie zwierząt. Jeżeli takie zwierzę zostanie następnie znalezione i objęte w posiadanie, jego własność przechodzi w tym momencie na nowego właściciela. Orzeczenie o przepadku staje się w takim wypadku niedopuszczalne. Oznacza to, że bezpieczeństwo prawne zwierząt, nad którymi znęcano się poprzez ich porzucenie, jest pewniejsze, niż w przypadku takich, gdzie występowały inne znamiona czynu.

Wnioski

Postulatem *de lege ferenda* powinno być rozpoczęcie prac legislacyjnych nad zmianami zakresu możliwego orzekania o przepadku. Sąd karny, mając na uwadze konieczność ochrony zwierzęcia, powinien mieć możliwość orzeczenia przepadku, w szczególnych okolicznościach

²³ Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 3 listopada 2011 r., II OSK 1628/11, LEX nr 1151962.

sprawy, także w sytuacji, kiedy zwierzę nie będzie własnością skazanego sprawcy. Zmiana legislacyjna w tym zakresie wydaje się mieć charakter wręcz kosmetyczny skoro w innych aktach prawnych, przywołanych powyżej, taki zakres przepadku istnieje, i to nie tylko co do rzeczy, ale także stworzeń żywych, tyle tylko, że stanowiących gatunki obce. Zdecydowanie dalej idące zmiany w prawie związane być muszą z jednoznacznym uregulowaniem przejścia prawa własności ze Skarbu Państwa na kolejny podmiot. Jest to o tyle istotne, że skoro podkreśla się, że zwierzę nie jest rzeczą, a przepisy o prawie własności muszą być stosowane odpowiednio, to tym bardziej status prawny zwierzęcia po wykonaniu przepadku nie powinien budzić żadnych wątpliwości. Zapewni to bezpieczeństwo prawne zwierzęcia które było „ofiara” przestępstwa, ale także jednoznacznie określi prawa i obowiązki wobec niego podmiotu w posiadaniu którego takie zwierzę się znajdzie. Postulować należy o dodanie do przepisu art. 38 u.o.z. quasi-upoważnienia, że wraz z przekazaniem zwierzęcia organizacji społecznej Skarb Państwa upoważnia taką organizację do przekazania w jego imieniu prawa własności zwierzęcia.

Bibliografia

Akty prawne

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1610 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 2151 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 70 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 13 października 1995 r. Prawo łowieckie (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1082).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 17).

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1580 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 840 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 16 lipca 2004 r. Prawo telekomunikacyjne (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 34).

Ustawa z dnia 11 sierpnia 2021 r. o gatunkach obcych (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1589 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 4 listopada 2022 r. o Centralnym Azylu dla Zwierząt (Dz. U. poz. 2375).

Orzecnictwo

Wyrok Sądu Najwyższego z 11 września 2019 r., II KK 475/18, LEX nr 3551556.

Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 3 listopada 2011 r., II OSK 1628/11, LEX nr 1151962.

Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Szczecinie z 22 czerwca 2023 r., II SA/Sz 334/23, LEX nr 3582952.

Wyrok Sądu Rejonowego w Gorzowie Wielkopolskim z 17 lipca 2019 r., VII K 419/18, niepubl.

Wyrok Sądu Rejonowego w Giżycku z 25 października 2021 r., II K 309/20, LEX nr 3259493.

Literatura

Bieniek G., *Uwagi wprowadzające*, [w:] G. Bieniek, H. Pietrkowski, *Reprezentacja Skarbu Państwa i jednostek samorządu terytorialnego*, Warszawa 2010.

Gądzik Z., *Środki karne, przepadek zwierzęcia i nawiązka w ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt*, „Prokuratura i Prawo” 2019, nr 33.

Goettel M., „Czasowe odebranie” oraz „przepadek” jako szczególne środki prawnej ochrony zwierząt, „Studia Prawnoustrojowe” 2011, nr 13.

Goettel M., *Orzeczenie przypadku zwierzęcia*, [w:] tegoż, *Sytuacja zwierzęcia w prawie cywilnym*, Warszawa 2013.

Kuszelewicz K., *Ustawa o ochronie zwierząt. Komentarz*, Warszawa 2021.

Nazar M., *Normatywna derefikacja zwierząt – aspekty cywilnoprawne*, [w:] *Prawna ochrona zwierząt*, red. M. Mozgawa, Lublin 2002.

Radecki W., *Ustawy: o ochronie zwierząt, o doświadczeniach na zwierzętach – z komentarzem*, Warszawa 2007.

Internet

Przekazać, [hasło w:] *Wielki słownik języka polskiego*,
<https://wsjp.pl/haslo/podglad/3552/przekazac> (dostęp 18.02.2024).

Przykład umowy adopcyjnej zwierzęcia,
<https://www.gov.pl/documents/1068557/1069061/56d1ab1e5889c7328201876cbc8caf1f.docx> (dostęp 18.02.2024).

Summary

Acquisition of ownership rights to an animal based on a forfeiture order issued under the Animal Protection Act

This article deals with the practical aspects of adjudicating the forfeiture of an animal under the Animal Protection Act. It discusses the range of discretionary judicial power in imposing this criminal measure and assesses whether the provisions of the law in its current wording are sufficient for its implementation. The issue of acquiring ownership of the animal as a result of the execution of a judgment issued by a criminal court is also presented. The author formulates postulates de lege ferenda regarding the need of undertaking legislative work allowing for a clear determination of the legal status of the animal after the forfeiture is executed.

Słowa kluczowe: przepadek zwierzęcia, własność zwierzęcia Skarbu Państwa

Key words: forfeiture of an animal, ownership of an animal of the State Treasury